

Cserháti József pécsi püspök

AZ EGYHÁZ ÉS A BÉKE

Püspökkari megnyilatkozások

Az elmúlt év őszétől kezdve egymás után jelennek meg a különböző egyházak és vallások vezetőinek nyilatkozatai korunk legegésztőbb kérdéséről, a háború és béke dilemmájáról. Legutóbb az Egyesült Államok és a Német Szövetségi Köztársaság katolikus püspökeinek körlevelei igen nagy feltűnést keltek, egyrészt tartalmas mondanivalójuk, másrészt bátorságuk, határozott állásfoglalásuk miatt.

Egyházi részről a legalapvetőbb evangéliumi és etikai elvekre hivatkozva az eddigi legjelentősebb békemegnyilatkozásoknak lehetünk tanúi az észak-amerikai és a nyugat-német békekörlevélben. A béke biztosítása és előmozdítása korunk legnagyobb feladata. Ebben a munkában minden vallásnak és egyháznak tekintélyes részt kell vállalni, mert a békemunka perspektívái ma az a tény is kikerülhetetlen sorompó elé állítja, hogy nemcsak az emberiség fejlődéséről, humánus és kulturális kibontakoztatásának kérdéséről van szó, hanem egyszerűen arról, hogy a béke fennmaradásunk feltétele lett. A világ mindig ellentmondásosabb lesz: pusztító fegyverek halmozódnak föl, kontinensünket atomtöltetű fegyverekkel akarják teletűzdelni, s ugyanakkor tudjuk, hogy kenyér, rizs és gyógyító eszközök égetően szükségesek lettek az emberiség nagyobb felének életben maradásához. A II. vatikáni zsinat *Az egyház a világban* című lelkipásztori határozata ezt állapítja meg: „A most folyó években, amikor roppant súllyal nehezednek az emberiségre a megpróbáltatások és szorongások, az egyetemes emberi család nagykorúságának sorsdöntő órájához érkezett el” (Világ: 77). A mai emberiség nagy kísértése ez: kézbe tudja-e venni saját sorsának alakítását akkor, amikor a technikai fejlődés belső törvényszerűségeinek kényszerétől vezetettve elsőpró hatalmat kap az ember értelme és önrendelkezése felett. Az alkalmazott természettudományok bumerángja visszaüt!

II. János Pál pápa 1982 júniusában az Egyesült Nemzetek nevezetes második rendkívüli lefegyverzési konferenciájához intézett üzenetében hangsúlyozta: „Jelenleg a világ különböző tájain az emberek félelme és aggodása egyre nő attól tartván, hogy felelőtlenek atomháborút zúdíthatnak ránk”. Az atomfelfegyverkezés növekvő görbéje, ahogyan ma mondják, az „atomspirál”, a politikai és érzelmi ellentétek fokozódása elemi erővel követelik az emberiség végveszélyével való szembehelyezkedést és a cselekvést. A súlyos helyzet kihívását az egyháznak is tudomásul kell venniük. A hívő embereknek – különös hangsúllyal is a keresztényeknek – fokozott mértékben és felelősséggel kell vállalniuk a béke szolgálatát. Ez ma már többé nem jámbor óhaj vagy jelszó: a történelem, az emberi sorsalakítás parancsáról van szó.

A *Magyar Katolikus Püspöki Kar* ez év márciusában kiadott körlevelében „megállj”-t mondott a pusztulásba vezető fegyverkezési versenynek (Új Ember: március 27.). A magyar főpásztorok éppúgy hisznek abban – mint a világ valamennyi püspöke –, hogy a keresztények az evangélium tanításából erkölcsi indítást és belső eligazítást meríthetnek az emberiség jövője és békéje iránti elkötelezettségükben. A püspökök békeszólata két alapvető vitális vonást tartalmaz: a béke lehetséges, és a háború nem elkerülhetetlen szerencsétlenség. Az egyház e téren nem adhat valamilyen politikai receptet, viszont nem hallgathat ott, ahol tévedés, ferde nézetek, nyugtalanságok zavarják az emberek egymás közötti kapcsolatát. Vagyis az egyháznak tekintélye teljes súlyával hangsúlyoznia kell azokat az alapértékeket, amelyek az igazságos béke rendjét mint az emberi együttélés feltételét biztosítják.

A *Szentatya* kétoldalú, teljes, folyamatos és ellenőrizhető leszerelést kíván a nagyhatalmaktól: „A fegyverkezési verseny a nyugat és a kelet között már elviselhetetlen botrány. Tulajdonképpen az erők egyensúlyára törekszük, de nem ez jön ki belőle, hanem a megfélemlítés, az elnévelés egyensúlya. S ez bizony megzavarja az egymásba helyezett bizalmat a népek és nemzetek között, ugyanakkor az éhezők, a harmadik világ sorsát is megpecsételi, még szegényebbé, még kilátástalanabbá teszi helyzetüket.”

A mai válságos helyzet valóban kihívást jelent a keresztény hívők szemében. Számunkra a megnyugtató választ elsősorban a Jézus Krisztus evangéliumi tanításának mélységéből és teljességéből kicsendülő békeüzenet adja, az evangéliumi „béke örömhíre”, akkor is, ha a Krisztus hirdette béke más, lelki értelemben több és átfogóbb, mint a világ békéje, amiért ma aggódunk. VI. Pál pápa már 1965-ben kijelentette az ENSZ előtt: „A béke nemcsak a politika, az erők és az érdekek egyensúlyából jön létre, hanem hozzánk jön az ima erejével és segítségével is, a béke gondolatával és a béke műveivel”.

Az amerikai püspökök békepásztorlevele

Az Amerikai Egyesült Államok katolikus püspöki kara május 2–3-án tartott chicagói rendkívüli konferenciáján megszavazta a már több mint két év óta készülő pásztorlevelet a béke és a leszerelés kérdéséről. A dokumentum címe: „A béke kihívása: Isten ígéretei és a mi válaszuk”. A terjedelmes dokumentumot – 150 oldal – sok eszmecsere, vita, különböző nézetek összesítése előzte meg. Három változatban került a hívők közössége és a nagy nyilvánosság elé, a második változatot a Vatikánban is megvitatták Ratzinger bíboros elnökletével, a megbeszéléseken néhány nyugat-európai püspöki kar képviselője is jelen volt.

A körlevél bevezetője kifejti az egyháznak az evangéliumi alapokon, a természetes etikán nyugvó hagyományos béketanítását. Beszél az igazságos háborúról és az igazságtalan háború elleni védekezésről. Hiszen a modern világban a régi elvekkel képtelenek vagyunk megnyugtató választ adni a két nagy kérdésre: az atomfegyverek elszaporodásával erkölcsileg megengedhető-e védekezés céljából a nukleáris fegyverkészlet fenntartása és bővítése; illetve alkalmazható-e az úgynevezett nukleáris „dissuasion”, a másik fél lebeszélése, vagyis a politikai fenyegetés, az elrettentés kilátásba helyezése az atomháború megakadályozása végett. A püspöki karok ma általában arra a kérdőalakra feltett megállapításra hivatkoznak, amelyet mint *II. János Pál pápa* üzenetét Casaroli bíboros 1982. június 11-én az ENSZ második rendkívüli leszerelési közgyűlésén olvasott fel: „A jelenlegi helyzetben morálisan megengedhető-e az erők egyensúlyára alapozott »dissuasion«, vagyis a lebeszélés, a fékezés vagy elrettentés? A válasz kétségen kívül »igen«, de sohasem mint öncél, hanem csupán mint közbülső állomás a fokozatos leszerelés útján.”

A fenti mondatra építik az amerikai püspökök következő megállapításait: szükséges a kétoldali nukleáris leszerelés; el kell itélni azt a felet, amelyik esetleg elsőnek használna atomfegyvereket; erkölcsileg az sem igazolható, hogy konvencionális támadásra, az eddig ismert fegyverekkel való háború viselésére vagy háború kezdésére atomfegyverekkel válaszoljanak. Majd így folytatják: „Nem látunk olyan helyzetet, amelyben egy atomháború szándékos előidézése, kezdeményezése erkölcsileg igazolható lenne, még ha az atomfegyverek szűkített sugarú alkalmazásáról is lenne csupán szó”. A püspökök sürgetik a közvetlen kétoldalú, ellenőrizhető megegyezéseket az atomkísérletek megállítására, az atomfegyverek ellenőrzésére és fokozatos csökkentésére, hogy végre már az igazi béke útját is előkészíthessük.

A most véleges formában megjelent körlevélben a püspökök az áprilisban közzétett harmadik és végső tervezettől annyiban térnek el, hogy a januári római megbeszélés után kialakult enyhébb kifejezés – a „curb”: megfékezni, határt szabni – helyett visszatérnek a második tervezet erőteljesebb kifejezéséhez, a „halt” szóhoz, amely megállítást jelent. E kifejezéssel a fegyverkezési verseny technológiai dinamizmusa ellen kívántak erősebb hangot alkalmazni. Az amerikai püspöki konferencia tehát feltétel nélkül elveti az atomháborút és követeli a nagyhatalmak nukleáris fegyverkészletének nem csupán csökkentését, hanem, úgy mondják: „a készleteket be kell fagyasztani”. Az amerikai dokumentum az azóta híressé vált „atomfreeze” kifejezést használja. Az elrettentés stratégiája csak közbülső fokozatként engedhető meg azzal a feltétellel, hogy közben politikai tárgyalások révén a felelősök komoly erőfeszítéseket tesznek a fegyverkezés leállítására, ezt követően pedig a leszerelés megvalósítására. Elvetik továbbá az úgynevezett első csapásra is alkalmas atomfegyverek kifejlesztését éppen azért, mert azok túllépnek az elrettentés funkcióján és a fegyverkezési verseny folytatódását idézik elő. A kör-

levél végén ez áll: „Miért kívántunk mi, püspökök e súlyos, komplikált kérdésekre válaszolni? Mint pásztorok beszéltünk és nem mint politikusok; tanítók vagyunk és nem technológusok. Vállalnunk kellett a választások és lehetőségek erkölcsi dimenzióinak felelősségteljes feltárását a világ és népünk előtt... És mit mondtunk? Alapvetően azt állítottuk, hogy az atomfegyverekről való döntés korunk legégetőbb erkölcsi kérdései közé tartozik. Egyszerűen megállapítottuk, hogy a legjobb célkitűzések mint egy nép, egy állam megvédése, mint a szabadság biztosítása nem szentesíthet erkölcstelen eszközöket, olyan fegyverek alkalmazását, melyek megkülönböztetés nélkül az egész társadalmat megölik, vagy fenyegetik. Mindig több lesz az atomfegyver, mindig több állam keresi a nukleáris hatalom birtoklását. Ma úgy érezzük, hogy a nagyobb és több biztonság keresésében attól kell tartanunk, hogy mindig kevésbé lehetünk biztonságban.”

Joseph Bernardin, Chicago bíboros-érseke mondotta: a dokumentum mindvégig tanító jellegű, teológiailag megalapozott lekipásztori jelentőséggel bír, amely alkalmas arra, hogy hozzájáruljon az egyház és az állam közös javához. „Pásztorlevelünk a fegyverkezési verseny megállítását és visszafordítását követeli, a legveszélyesebb fegyverek megsemmisítését. Határozott politikai szereplést kíván mindkét szuperhatalomtól annak érdekében, hogy a világpolitika elforduljon a fombolás ígézetétől, és a felelősek olyan politikai rend kialakítására törekedjenek, amelyben a háború mint a konfliktusok megoldásának vélt eszköze csak a szomorú múlt emlékévé válik.”

A körlevélnek nehéz utat kellett végigjárnia. A konzervatív amerikai katolikus csoportok ellenezték megjelenését, a Reagan-kormány részéről pedig az a gyanakvás és félelem kísérte, hogy a püspökök megegyezése rokonszenvet árul majd el a befagyasztási mozgalommal, ami nem felel meg az amerikai kormány politikájának. Valóban felemelő, hogy az amerikai püspöki kar nem engedte magát sem a kormánytól, sem a pacifistáktól befolyásoltatni. A kormány kénytelen volt elfogadni, hogy ezzel a körlevéllel az amerikai katolicizmus a békemozgalom élére állt. Mindannyiunk számára tanulságos marad: így kell megnyilatkozni, amikor erkölcsilag már nincsen más kiút. *Ratzinger bíboros* nagy elismeréssel nyilatkozott az amerikai pásztorlevélről: dicséret az amerikai püspökök bátorságát, amellyel prófétai módon kritikát gyakoroltak korunk nukleáris politikájával kapcsolatban; a „hegyi beszéd ésszerű alkalmazásának” nevezte a békeokmányt.

A nyugatnémet püspöki konferencia a békéről

A nyugatnémet püspökök április 27-én tették közzé békekörlevelüket. A 76 oldalas írás címe: „Az igazságosság békét teremt” (*Gerechtigkeite schafft Frieden, Deutsche Bischofskonferenz, Bonn, 1983*). A püspökök hármast tűztek maguk elé annak megválaszolására, honnan ered a béke, hogyan teremtsük meg a békét és hogyan biztosítsuk azt? Az ember önmagában elégtelen a béke megteremtésére: a béke Isten ajándéka, de az ember feladata is marad fenntartása. A körlevél ezután felszólítja a politikusokat és a hatalmi tömbök vezetőit: tegyenek határozottabb és hitesebb erőfeszítéseket a békepolitika biztosítása és a következetes, folyamatos leszerelés végett. A békekonferenciák és viták a béke kérdését általában a leszerelés minél gyorsabb és hathatósabb elérésére szűkítik. Ezzel szemben – mondják a püspökök – sokkal szélesebbek a béke feladatai: a béke biztosítása és a béke előmozdítása, beleértve még a környezetszennyezés elleni védekezést is. És harmadszor a békedokumentum a mai biztonsági politika katonai alátámasztására a nukleáris elrettentés etikai vitájához alapelveket és kritériumokat dolgozott ki, amelyek a felelős politikuskok magatartásában és cselekvésében eligazítást adhatnak.

A német püspökök is úgy vélik, hogy a nukleáris fenyegetés, hosszú távon nem alkalmazható eszköz a háború megelőzésére, mert az elrettentés, amennyiben nem lehet azonnal lemondani róla, csak a legszigorúbb feltételek biztosítása mellett tekinthető erkölcsileg megengedettnek, vagy „elviselhetőnek”. „Egyedüli célja csak a háború megakadályozása lehetne, viszont a politikai, és a katonai vezetésnek meg kellene okolnia, milyen módon lesz ezzel a háború elhárítható.” Azt vallják a főpásztorok: csak szokványos felszólításokkal vagy érvelő ráhatásokkal az ideológiailag szétszakított világunkban a háború nem akadályozható meg; az olyan béke, mely mögött az emberi jogok tiszteletben tartása és a konkrét szabadságjogok állnak, sajnos egyelőre csak katonai „segélynyújtással”, vagy alátámasztással biztosítható.

A béke előmozdítása és ápolása érdekében követelik az emberi jogok tiszteletben tartását, a nemzetközi igazságosság megteremtését és a világbékerend kifejlesztését. A jelenlegi helyzetben csak úgy lehet biztosítani a békét, ha szembenézünk két nagy fenyegetéssel: az egyik az érdekelt nemzetek és állampolgárok szabadságának veszélyeztetése, a másik a fegyverkezési hajsza ijesztő növekedése. A meglévő vagy tervezett fegyvermenyiségnek nem szabad valószínűbbé tenni a háborút és ezért nem lépheti túl a biztonság biztosításához szükséges fegyverkészletet. A szóban levő világbékerendről főleg korunk pápai szoltak gyakran: szavaikat doktrinálisan is alátámasztották, azzal a szüntelen lelkipásztori buzdítással, hogy a békéért imádkozni, a béke szükségességét hirdetni és a békét előmozdítani a jelen pillanatának kihívó feladata. A jóakarató embereket is fel kell szólítani arra, hogy a békéért folytatott párbeszédben és a béke szolgálatában aktív szerepet vállaljanak.

A keresztény felfogás szerint Isten megígérte a békét és Jézus Krisztus révén már megkezdte ígérete teljesítését. „Jézus Krisztus a mi békénk” (Ef 2, 24), általa kapjuk Isten ajándékaként a békét. E békével nem rendelkezünk teljesen, megvalósulásáért imádkozni kell a családban, a plébániai közösségekben, az embereket nevelni kell a békére. A német körlevél is a jelenlegi helyzet elemzésével azt szögezi le, hogy történelme során az emberiség talán még sohasem állt olyan bizonytalanság, olyan méretű dilemma előtt, mint napjainkban: a lenni vagy nem lenni végső kérdéséhez érkezünk el. Az emberi civilizáció és kultúra továbbélésének lehetőségéről van szó.

A német körlevél, akárcsak az amerikai, az evangéliumból indul ki, és a keresztény hagyomány régi formulájára hivatkozik, amikor hármas békéről beszél: „Békében élni Istennel, békében élni saját magunkkal, békében élni testvérünkkel”. E három követelmény evangéliumi alapon történő bizonyítása végeredményben a jelenkori békevita és párbeszéd különleges feladata, és e feladatot kell vállalnia az egyháznak. A püspökök mindenekelőtt az Istennek való békét említik, azután térnek rá a világ békéjére. Nem csupán az államok közti politikai kapcsolatokról mondanak véleményt, hanem az emberek közti, éspedig az egyes emberek közti testvériségről is. Újból rá kell ébrednünk arra, hogy az önmagával belső integritásban élő embernek küldetést kell éreznie, hogy másokban is megőrizze a békét és békét teremtsen maga körül. Keresztény hitünk szerint az Isten felé nyitott és az Istentől lelkileg meggyógyított ember megigazult, „kiengesztelt” és kibékült ember. A béke keresztény értelmezése a Szentírás tanulsága szerint az Istentől adott ígéretekben, a béke ígéletében nyugszik. A béke „otthon kezdődik”, a családban és legközvetlenebb környezetünkben.

A német békedokumentum kiindulópontja szintén a biblikus béke, a „salom” értelmezése. Ezt követi az egyház háborúról és békéről szóló hagyományos tanításának összefoglalása. Az egyház már léténél és rendeltetésénél fogva is erőszakmentességet hirdet, aminek alapja a Hegyi beszéd tanítása. Ami Jézus Krisztus megváltásművében valósággá lett, azt megtaláljuk a keresztény magatartás és cselekvés e csodálatos kifejtésében. „Jézus követése” alapvető átalakulást kíván gondolkodásunkban egészen a politikai magatartásig: a nagyobb igazságosság, az ellenségszeretet, az erőszaknélküliség konkrét megvalósításában. Ilyen értelemben, a szeretet parancsát követve, a keresztény ember képes lemondani a hatalomról, síkraszállni az ártatlanok megvédése, az elnyomottak felszabadítása mellett: az emberi együttélésben ereje lesz olyan körülmények megteremtéséhez, amelyekben az Istentől akart béke is megvalósulhat. A negyedik kis fejezetben a körlevél kijelöli a béke megvalósításának feladatkörét, ezután hozza a béke biztosításának kritériumait és végül a békéért folytatott keresztény erőfeszítések és vállalkozások külön lajstromát állítja össze. „Krisztus után már nem lehet semmi, ami az embereket szétválasztja. Véres halála nyilvánvalóvá tette a gyűlölet, az ellenségeskedés, a békétlenség mélységét az emberek között. Isten Jézus Krisztusban békét teremtő tettet hajtott végre.”

Ezt követően külön is foglalkozik az egyháznak a háborúra vonatkozó tanításával, ami végeredményben azonos az amerikai anyaggal. „Nem sikerült az államok közti háborút kiküszöbölni; a szuverén nemzeti államok az új korban, de különösen a felvilágosultság korszakában követelték »a háborúhoz való jog« fenntartását és tisztázását.” A háború eddig bizonyos és meghatározott feltételek között mint védő háború erkölcsileg lehetségesnek minősült, a nukleáris fegyverek korszakában azonban már nem lehet

többé politikai eszköz, és így jogos háborúra többé nem lehet hivatkozni. A béke biztosítása és fenntartása ma a legalapvetőbb erkölcsi követelmény; de tudjuk azt is, hogy elsősorban politikai feladatról van szó, amely kuszált és megzavart világunkban két veszélyre figyelmeztet. Az egyik abból a feltételezésből adódik, mintha a nagy államok eleve veszélyeztetnék a kisebb nemzetek és polgárok szabadságát, nem védelmeznék az emberi jogokat, mert politikai befolyásukat ki akarják terjeszteni másokra. A másik veszély pedig az úgynevezett „felszerelési eszkaláció”, vagyis a katonai potenciál állandó növelése a hagyományos és nukleáris fegyverek felhalmozásával. A fegyvertárak megduzzasztása önmagában is háborús veszélyt idézhet föl.

Az erőszakosságmentesség étoszára lenne szükségünk, hogy enyhítsük a feszültségeket és megoldás felé vihezzük az ellentétek feloldását. A béke biztosítása egyelőre katonai egyensúlyt jelent és követel meg a nagyhatalmak között; bár fenntartása lényeges feladat marad, el kellene jutni a teljes leszerelésig és a minél teljesebb együttműködésig. A német körlevél megállapítása szerint annak a béke védelme, amely ma az emberi jogokat tiszteletben tartja és meghatározza a szabadság területeit, a katonai alátámasztásról és „segélynyújtásról” egyelőre nem tud lemondani. Más szóval a katonai hatalom, a felfegyverkezés a biztonsági politikának egyik része lett. Ezt elismerni és elfogadni végeredményben nem mond ellent annak a követelménynek, hogy a konfliktusokat mégis csak erőszakmentesen oldjuk meg. Hogy a békének katonai hozzájárulással való biztosítása a mai feltételek között ne vezessen és ne is vezethessen háborúhoz, hanem éppen a háború megakadályozásához, ezért mi tagadás, főleg a szuperhatalmak elővették a béke megőrzésének ősi elvét: „Ha békét akarsz, készülj a háborúra!” A nukleáris energia birtokában ez a jelszó nem vezethet kiúthoz. A mai politikai zűrzavar és bizonytalanság fokozódásából ered az ellentmondás: meg akarunk szabadulni a háború rémétől, és ezért a legpusztítóbb fegyverekkel még jobban megtömjük raktárainkat. Már VI. Pál pápa mondotta: „Ellentmondásokba sodró tragikus illúzió, ha azt hisszük, hogy a fegyverkezési versenyt a végtelenségig lehet fokozni és folytatni anélkül, hogy ezáltal a katasztrófát magunkra ne zúdítsuk”.

A német békedokumentum is azt állítja, hogy az atommegfélemlítés vagy elrettentés csak bizonyos ideig lehet a béke megvédésének eszköze, viszont ha nem lehet azonnal és nélkülözhetetlenül lemondani róla, erkölcsileg csak akkor megengedett, ha szigorú feltételeket írunk elő és azok betartatását a legaprólékosabban megköveteljük. Mindenesetre a politikai vezetésnek meg kell tudnia magyarázni, miért van szükség e stratégiára és be kell bizonyítani, valóban meg tudja-e akadályozni a háború kitörését. Az amerikai körlevélnek ide vonatkozó három kritériumát a német írás is felsorakoztatja: a nukleáris készlet nem fokozhatja a háború lehetőségét, csak a „stopra” elegendő fegyverpotenciál engedhető meg, és nem utolsósorban hangsúlyozni kell az állandó leszerelést, meg kell szabni a fegyverkezési határt és be kell vezetni a hatékony ellenőrzést! Hogy valóban elérhessünk a béke biztosításának várva várt hajnaláig, bátor cselekvések sorára lesz szükség: az erőszakosságmentesség és az új világbéke rendjének egyes tételeit át kell gondolnunk, sok mindent át kell értékelnünk és meg kell változtatnunk. Elsősorban fel kell számolnunk a kölcsönös bizalmatlanságot. Ami nem felejtkezzünk meg az alapigazságról sem: a jövő békéje csak még szilárdabb társadalmi igazságosságon alapulhat. A német körlevél példányszáma lassan megközelíti a félmilliót. Bestseller lett a püspökök felhívása, minden oldalról érdeklődnek iránta, akárcsak az amerikai dokumentum iránt.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar békekörlevéle nagy visszhangot keltett a nyugati kommentárokból. A Katholische Nachrichtenagentur, a nyugatnémet katolikus hírügynökség bonni tudósítója kimerítően méltatta a magyar püspöki kar márciusi békefelhívását. Kiemelte a felhívás optimista jellegét, s idézi főbb megállapításait: „Amit emberi akarat és szándék létrehozott, azt emberi akarat és összefogás meg is változtathatja”; „nem vagyunk tehetetlenek a háborús erőkkal szemben”. Pozitív vonásként értékelte, hogy a magyar püspökök eltekintettek elméleti, teológiai megfontolások hangoztatásától, irányelvek újbóli ismételtetésétől, hanem ehelyett világosan és ünnepélyesen „megálljt” hangoztattak a halált hozó fegyverekre és fegyverkezésre, tehát a lényegre összpontosítottak. Végül a kommentár dicsérte a magyar békefelhívás kiegyensúlyozott tartalmát. A sajnálkozás kifejezése is értékelésének jelentőségére utal: a békefelhívás megjelenése után csak későn jutott el Nyugatra, így már nem lehetett termékenyítő

hatással például az amerikai békepásztorlevél harmadik szövegváltozatára és a már készen álló nyugatnémet püspökkari megnyilatkozásra.

A kiúthoz lelki klímaváltozás, erkölcsi megújulás szükséges

A béke biztosítása valójában a béke lehetőségeinek megteremtésében és megerősítésében áll. Ezek a lehetőségek vagy eszközök elsősorban a politika, továbbá a gazdasági felemelkedés vagy rendezettség és a magasabb értékvilág keresése a kultúrában, a humánium, az emberi lényegvalóság fejlődésében. A béke értelmét XXIII. János pápával valójában a fejlődésben határozhatjuk meg. A béke megvalósításának eszközei közelebbről a dialógus, melynek szellemi alapja és lelki háttere az emberi értékek többrendűségének, a pluralizmusnak felismerése és kidolgozása, a szellemi értékek egybefoglalása és egymás közötti kiosztása. Erkölcsi felemelkedés, vagyis emberi tisztulás nélkül nincsen fejlődés. Nem a tudomány vagy a technika nem mint ilyenek viszik előbbre az emberiséget, hanem az értékmegvalósítások, vagyis az erkölcsi felemelkedés.

Ilyen klímaváltozást tesz lehetővé az objektív rend elismerése, egymás értékeinek felfedezése, hogy igazi dialógushoz jusson el a világ. II. János Pál pápa ismételt hangsúlyozta: tárgyalási lehetőségeket kell biztosítani, hogy elkerülhessük a fegyveres összetűzést. „Az atombombában rejlő megfélemlítés vagy elrettentés meggyőzheti a mai emberiséget arról, hogy a legbarbárabb és a legkevésbé hatásos eszközről van szó a konfliktusok elhárításában.” A Szentatya 1982-ben a Béke Világnapján ezeket mondta: „Jobban mint valamikor és korábban, a mai emberi közösség arra kényszerül, hogy a kölcsönös megértés eszközeit kimunkálja, létrehozza a párbeszédet, mely a túlélést egyedül biztosíthatja, és hozzáfogjon olyan intézményes megoldások megteremtéséhez, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy az egymásból folyó igazságos és a békét megvalósítsák”. VI. Pál pápa ezt így fejezte ki: „Csak két út lehetséges: vagy a diplomácia vagy a háború, vagy kölcsönös megértés, vagy pusztulás”. A béke előterében tehát mindenképpen a szükséges politikai tevékenység áll, ennek klasszikus eszközei a tárgyalások, a kölcsönös közvetítés, a megértés keresése a dialógusban és megfelelő intézmények biztosításában.

„Új utat kell tehát választanunk, kezdve a belső lelkület megújításával, hogy megszűnjön ez a botrányos helyzet, a világ megszabaduljon a bénító szorongástól, és helyreálljon az igazi béke.” A fegyverkezési verseny az emberiség legnagyobb csapása, és mérhetetlenül sújtja elsősorban a szegényeket. „Azok a katasztrófák, melyeket a mai emberiség a háborús összetűzések lehetőségei közé sorol, arra intenek bennünket, hogy igyekezzünk felhasználni az »Isten ajándékozta haladékok«, amellyel még rendelkezünk. Jobban tudatosítva felelőségünket, találjuk meg útját-módját annak, hogy emberhez méltó módon oldjuk meg ellentéteinket” (Világ: 81–82). Eme apokaliptikus megállapítások már húsz évvel ezelőtt, a II. vatikáni zsinaton hangzottak el, és még mindig a kíméleti közbülső időben élünk.

Fel kell szabadulnunk a most már végpusztulással fenyegető háború járma alól: a Biblia, az emberiséghez intézett isteni szó erre int bennünket. A régieknek ígért „salom” valójában Krisztus békéje. A próféták által meghirdetett békeígéreték összessége a feltámadt Krisztusban lett a hozzánk lehajló irgalmas Isten fellemelő kegyelmi valóságává. A kétezer éves egyház igehirdetésének és teológiájának mintegy csúcspontját érintjük e megállapítással: az egyház mint a történelemben továbbélő titokzatos Krisztus az emberiség erkölcsi és közösségi alakításának titkát és eszközét ma is a Krisztus által megvalósított Isten és ember, valamint emberek egymás közti békéjében találja meg. „Krisztus a mi békénk”: mint Isten és Emberfia kibékítette testvéreit, az embereket Istennel és egymással.

S a másik jel, mint korunk egyik leghatásosabb jele, az alkalmazott természettudományoknak, a technikának olyan telítettségi állapota, mely a háborút már önmagában is lehetetlenné teszi, mert csak mindkét fél pusztulásával végződhet egy esetleges atomkonfliktus. Az atomfegyverek felhalmozása oly nagy, hogy a háború többé már nem lehet leszámolás vagy büntetés, ami azt jelenti, hogy „igazságos” háború a földön többé nem

lehetséges. A természettudományos fegyverek alkalmazásával az emberiség saját vesztébe rohan.

Hatalmi fölényre csak minőségi fokozással lehetne szert tenni: innen a neutronbomba, a lézersugár, a vegyi és biológiai fegyverek félelmetes kísértése. Az Egyesült Államok püspöki karának körlevele elveti a katonai erőfölényre való törekvést; 238 püspök 9 ellenében az elrettentés elvét vagy motívumát sem tartja megengedettnak. Az erre való hivatkozást ugyan „politikai értelemben” érvényben hagyják, de ha a lehető „legrövidebb időn belül nem történik változás”, a meglévő atomkészleteket is be kell fagyasztani. E pontban a püspökök nyíltan szembekerültek az amerikai kormány elrettentési elképzeléseivel, többek között a közép-hatótávolságú rakéták európai telepítésével. A püspökök nagyon is logikusan érveltek, amikor megállapították: egyébként is már túl nagy a fegyverek felhalmozódása, az „atomarzenál”, és ha ilyen körülmények között valamelyik fél még hatalmi előnyhöz is akar jutni, akkor már erkölcsileg semmiképp sem igazolható kockázatot vállal nemcsak saját magával, hanem az egész emberiséggel szemben is.

Mi sem fontosabb, mint hogy az egyház e mai egzisztenciális kérdésekben bátran és akár kockázatvállalással is állást merjen foglalni. Nincs égetőbb létkérdés, mint az emberiségnek az öngyilkosságtól, az önkiirtástól való megmentése. Úgy látjuk, mintha az emberi jogok a politikusoknál és az emberiség jövőjével foglalkozó technokratáknál kissé megrövidülnének, viszont a társadalmi vagy kulturális érdeklődésből fogant mozgalmakban és a vallásos vagy egyházi közösségekben talán sohasem foglalkoztak e kérdésekkel annyit, mint napjainkban. A politikában bízni kell: politika nélkül elérhetetlen a béke, ám békét teremteni az emberi jogok megvédése és biztosítása nélkül lehetetlen. S e területen mindig nagyobb szükség lesz az egyház és az állam találkozására és együttműködésére.

KOCH VALÉRIA

GYEREKEK

Ha volna testvérem

*Ha volna testvérem
lámpaoltás után
elpusmoghatnánk
napi dolgainkról
megosztanám veled
minden titkomat
s hogy ne féljünk
összenevetnénk a sötétben*

*Ha volna testvérem
hasonlítanánk egymásra
persze nem egészen
ő a kenyér héját szeretné
én inkább a belét
matekból ő volna jobb
a történelmet viszont
én magyaráznám el neki*

*Ha volna testvérem
feleannyi zsebpénzt
kapnék és dupla szidást
ha ő volna a kisebb
és veszekednék is
ahogy a többi testvér
de sajnos mindez
csak feltételes mód*